Danutė Bindokienė

Lietuva vėl dėmesio centre

Kai televizijos ekrane sumirga žodis „Lithuania" arba išgirstame pranešėją suminint lietuvius, bematant, iš seno pripratimo, „pastatome ausis". Taip buvo ir praėjusį sekmadienį, kai antrojo kanalo programos „60 Minutes" pradžioje užsiminta, kad numatytas reportažas apie Lietuvą, Rusiją ir... mafiją. Tai nieko gero nežadanti kombinacija, todėl reportažo teko laukti su nemažu nerimu.

Būkštavimas šį kartą nepasitvirtino, nes Lietuva buvo pristatyta, kaip „good guy" — teigiamoje rolėje, kai mūsų policijai Vilniuje pavyko sučiupti pavojingą siuntą, pakeliui iš Rusijos į Šveicariją. Lietuvos Akcinio inovacinio banko rūsyje Vilniuje rasta 4.4 tonos stipraus, bet lengvo, pilkšvos spalvos metalo, kurio kilogramas juodojoje rinkoje kainuoja apie 600 dol. Ištirta, kad dėžėse buvo sukrautas baris (beryllium). Jis vartojamas branduolinių ginklų gamybai ir, pagal tarptautinį susitarimą (pasirašytą ir Rusijos), bario pardavimas griežtai varžomas, arba bent legaliu būdu. Rusijos organizuoto nusikalstamumo grupuotės mokėjo „apeiti" draudimus ir pavojingasis metalas išsiųstas Vakarų link.

„60 Minutes" programoje paminėta, kad platesnis reportažas bus išspausdintas „U.S. News" žurnale (spalio 23 d.). Iš straipsnio paaiškėjo kai kurios reportažo detalės, nespėtos pagauti televizijos laidoje (Nuclear Stockpiles: Hot Property. Special Report: The Russian Connection).

Prie ilgo, labai išsamaus straipsnio taip pat paaiškinama, kaip šio įvykio užuomazga pasiekė žurnalistų ausis ir vyko tolimesnis medžiagos rinkimas. Pasirodo, kad jau š.m. gegužės mėn. „U.S. News" žurn. Tim Zimmerman nugirdo apie paslaptingą „branduolinių reikmenų" siuntą, konfiskuotą Lietuvos policijos. Įvykį tirti tuo pačiu metu pradėjo ir CBS „60 Minutes" žurnalistai, vėliau nuspręndė dirbti visi kartu. Reikia suprasti, kad istorijos pradžia buvo 1993 m., o pabaiga — suspendueta, siuntos dalis, netuo-rinti radioaktyvių užkrėtimų, grąžinta į banko požemį ir ten stūkso iki šių dienų.

Metalo siunta pasirodė tikrai esanti „karšta bulvė". Jos šaltinis — Boris Jelcino gimtojo miesto Jekaterinburgo apylinkės Sverdlovsko vietovėje. Jos kelionė: Sverdlovskas-Vilnius-Šveicarija, o galutinis savininkas, manoma, turėjo būti Šiaurės Korėja. Nustatyta, kad šis „biznis" suorkestruotas rusiškosios mafijos su neabejotina aukštų vyriausybės pareigūnų žinia. Kaip kitaip bario siunta būtų galėjusi išeiti iš stropiai saugomų branduolinių tyrimų laboratorijų Fizikos ir energijos inžinerijos institute Obninsko mieste (apie 60 km nuo Maskvos) ir pervežta per Rusijos sieną į Lietuvą?

Visa tai vystosi tarytum įdomiausias detektyvinis romanas, kuriame Lietuva nuolat parodoma kaip centrinė veikėja, bet niekuomet nepavaizduojama per daug neigiamai. Iš tikrųjų pasirodo, kad dėl šios siuntos Lietuvos vyriausybė turėjo daug bėdų ir su Maskva, ir su Vašingtonu. Kai bario siunta buvo atrasta, Lietuvos valdžia kreipėsi į Maskvą, prašydama perimti dėžes, bet Maskva savo ruožtu reikalavo siuntą grąžinti Sverdlovsko firmai, kuri buvo pasirašiusi tranzito dokumentus. Nepavykus susitarti, bario siunta dar porą metų gulėjo Vilniaus banko rūsiuose. Tuo tarpu Vašingtonas per tuometinį JAV amb. Lietuvai Darryl Johnson premjerui A. Šleževičiui pranešė sustabdyti bet kokį tolimesnį bario siuntimą ar grąžinimą, nes Rusija jau buvo pasišovusi jį parduoti kitam klientui. Atsidūręs tarp „kūjo ir priekalo", 1994 m. Šleževičius raštu kreipėsi į Rusijos prem. Černomyrdiną, dar kartą prašydamas imtis atsakomybės už siuntą. Atsakymo nesulaukė. Nepaisant Vilniaus ir Vašingtono spaudimų, Maskva liko nepajudinama ir tik reikalavo siuntą grąžinti į Sverdlovską. Laimėjo vis dėlto Vašingtonas, todėl 1994 m. gegužės mėn. Lietuvos vyriausybė vėl sukrovė „švarų darį" bankė.

Pasirodo, kad tai nebe pirmoji pavojingų medžiagų siunta iš Rusijos. Kaip JAV Federalinės apsaugos (FBI) virš. Louis Freeh pareiškė: „Det kuri organizuota nusikaltėlių grupuotė, turinti platų tarptautinių ryšių tinklą, galinti prieiti prie pavojingų medžiagų ir jas parduoti atitinkamiems pirkėjams, kelia neabejotiną pavojų". O Rusijoje listą apklausinėti itakingi asmenys dėlto net nesijaudina, nes „tokie laikai, gyvenimas sunkus". Tokia „atlaidi filosofija" labiausiai ir kelia baimę Vakarų pasaului, nes už kiekvienos susektos ir sulaikytos paviojingos siuntos galbūt stovi kelios, prasmuksios nepastebėtos, patekusios į teroristų rankas.

siai pavargus po atsisveikinimo su visais. Džiaugiuos, kad aplankė Steponas. Nebuvau jo maičiusi daugiau kaip trejus metus. Užvakar jis atvažiavo, o vakar vėl išvažiavo, nes gavęs tik tris dienas atostogų.

Buvau šiandien paskutinį sykį bažnyčioje prieš išvažiuojant ir gal jau niekad nebematysim Vokietijos. Kažko gaila. Susigyvenau čia su žmonėmis ir graudu, kad reikia palikti ir vėl klajoti nežinomam kraštė. O kas ten laukia?

Birželio 9-toji d. Dar pora valandų ir išvažiuojame. Kaip tik prieš išvažiuodama gavau laišką iš Brazilijos nuo pussesės. Šių metų vasario 3 d. buvau parašius Lietuvos konsului Brazilijoje paiešką.

Jau esame vadinamam susirinkimo punkte, Wentorf stovyklojė. Iš Wedel išvažiavome trimis sunkvežimiais. Mano kūmas Julius padėjo nugabenti lagaminus ir juos įkelti į sunkvežimį. Daugelis latvių atėjo su manim atsisveikinti. Mano kūma P. Siuipienė įdavė man baltų pinavijų puokštę. Ji buvo atėjusi mane išleisti su savo dukryte ant rankų — Janyte. Matyti latvių, kurios turėjo po kelias gėlytes, o aš taip laukiau, kad gautėau iš kur nors gėlių, ir gavau didelę puokštę tokių brangių gėlių. Soferis buvo malonus, kad pakvietė mane prie savęs — buvo patogu. Iš Wedel išvažiavom puse pirmos popiet, o puse antros jau buvom vietoj. Išsikrovę savo mantą kiemę, ilgai laukėme registracijos. Užsiregistravę ir „notpasus" atidavę, gavome paskyrimą į kambarius, maisto kortelės irgi gavome.

(Bus daugiau)